

LETTERHOUTEM LETTERHOUTEMDORP KERKSTRAAT BAKKERSWEGEL

ARCHEOLOGIENOTA – 2021E228
PROGRAMMA VAN MAATREGELEN
RUBEN PEDE

1 GEMOTIVEERD ADVIES

1.1 DE VOLLEDIGHEID VAN HET UITGEVOERDE VOORONDERZOEK

Tot op heden kon enkel een vooronderzoek zonder ingreep in de bodem uitgevoerd worden (**bureauonderzoek**). Een terreinonderzoek is op dit ogenblik immers niet aangewezen. Dit zou een ingrijpende wijziging in de planning van het dossierverloop impliceren, dat van die aard is dat ze economisch en maatschappelijk niet wenselijk is. De vergunningsplichtige werken zijn immers gekoppeld aan een betoelaging, waarvoor een strakke timing in de te doorlopen procedure gehandhaafd moet blijven.

Gezien de verkeerssituatie in de dorpskern zal het vooronderzoek met ingreep in de bodem gefaseerd moeten gebeuren. Dit impliceert een langere doorlooptijd. Hierbij de rapportage gerekend, kan een archeologienota met een volledig uitgevoerd vooronderzoek niet gerealiseerd worden zonder een negatieve impact op de administratieve timing (indienen omgevingsvergunningsaanvraag en betoelaging) van het project.

Om voornoemde redenen dient een vooronderzoek met ingreep in de bodem pas aan te vangen na het indienen van de omgevingsvergunningsaanvraag van de beschreven werken. Het betreft dus een **vooronderzoek met uitgesteld traject**. Gezien de historische locatie van de werken wordt op basis van het verslag van resultaten wel reeds rekening gehouden met de potentiële kans op bewaring van archeologisch erfgoed.

1.2 DE AFWEZIGHEID VAN EEN ARCHEOLOGISCHE SITE

Gemeente Sint-Lievens-Houtem wenst enkele straten in het dorpscentrum van Letterhoutem te vernieuwen. Het gaat om Letterhoutemdorp, Kerkstraat (partim) en Bakkerswegel. De werken betreffen voornamelijk de herinrichting van de wegenis en rioleringen. Voorts worden ter hoogte van de kerk enkele bestaande parkeerzones opnieuw aangelegd.

Letterhoutem bevindt zich op de uitloper van een zuidwestelijk-noordoostelijk georiënteerde heuvelrug. Net ten oosten van het dorpscentrum situeert zich een kleine beekvallei. De omliggende gronden bestaan voornamelijk uit droge leembodems. Het projectgebied (partim Letterhoutemdorp en Kerkstraat) ligt **grotendeels in de historische kern** van Letterhoutem. Het bureauonderzoek toont aan dat deze kern minstens tot de 12de eeuw teruggaat, mogelijk zelfs vroeger. De belangrijkste entiteiten hiervan vormen de parochiekerk met het bijhorend kerkhof, het Sint-Pietershof en de omgrachte hoeve (*'t Goed Daerup*). De omliggende kouters werden waarschijnlijk vanuit de hoeves in cultuur gebracht. Al deze elementen wijzen dus op een goed bewaarde middeleeuwse kern in Letterhoutem. De historische kaarten wijzen voor de postmiddeleeuwse periode op een sterke continuïteit qua stratenpatroon, bebouwing en grondgebruik van de dorpskom.

De talrijke prospectievondsten in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied doen vermoeden dat er mogelijk ook **oudere** (dan de middeleeuwse) **sporen** kunnen aangetroffen worden binnen het projectgebied.

1.3 DE IMPACTBEPALING

De heraanleg van de wegenis (rijweg, parkeerplaatsen, wandelpaden) zal grotendeels binnen het bestaande gabarit vallen. Het **gescheiden rioleringsstelsel** zal een aanzienlijke impact op de ondergrond hebben.

1.4 DE WAARDERING VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Er dient een opdeling gemaakt te worden naar zonering van de werken tussen de historische dorpskern, en de zone daarbuiten. Er is een **lage archeologische verwachting** voor de zone van de **Bakkerswegel**. Deze gaat terug op een landwegel, minstens tot de 18de eeuw. De oudere kaarten beelden deze wegel niet af. Deze zone ligt buiten de historische kern en maakte vermoedelijk deel uit van het landelijke gebied rondom de dorpskern. Het **wetenschappelijk kennispotentieel** binnen het projectgebied situeert zich voornamelijk in relatie tot de historische **dorpskern**. Deze ligging geeft een archeologisch-historisch

potentieel aan het projectgebied. Dorpskernen vormen immers een grote kennislacune binnen de Vlaamse archeologie (cf. Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed). Enkele gelijkaardige projecten hebben recent het archeologisch potentieel van dorpskernen in Zuid-Oost-Vlaanderen aangetoond (Moorsel, Baarddegem...).

De werken zijn van die aard (rioleringsstelsel) dat het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed kan geraakt worden. Archeologische sporen in situ zijn binnen het gabarit van de geplande werken voornamelijk ter hoogte van de huidige dorpskern te verwachten:

1. Letterhoutemdorp:

- Langs de zuidelijke zijde van de huidige parochiekerk kunnen gedeeltes van de voormalige begraafplaats (afbakening (gracht of muur?) kerkhof en begravingen) aangetroffen worden. Middeleeuwse kerkhoven beslaan vaak een grotere oppervlakte dan de huidige. De parochiekerk gaat minstens tot de 12de eeuw terug, mogelijk zelfs tot de vroege middeleeuwen. Dit geldt dus ook voor het bijhorende kerkhof.

- Ten zuiden van Letterhoutemdorp bevindt zich het Sint-Pietershof, voor de eerste keer vermeld op het einde van de 13de eeuw. Gelet op deze datering is het waarschijnlijk dat deze site oorspronkelijk voorzien was van een wal/gracht. Een deel van een gracht is te zien op de postmiddeleeuwse kaarten. Mogelijk is deze opgevolde gracht nog aanwezig in Letterhoutemdorp.

- Ook andere (vroeg-/volmiddeleeuwse?) sporen (nederzettingssporen) die in verband te brengen zijn met de (ontwikkeling van de) dorpskern te Letterhoutem zijn niet uit te sluiten.

2. Kerkplein/recreatiezone:

- Deze zone ligt buiten het huidige kerkhof. Enkele postmiddeleeuwse kaarten duiden echter de volledige hoek ter hoogte van Letterhoutemdorp en Kerkstraat aan. Ook hier kunnen delen van de voormalige begraafplaats (afbakening (gracht of muur?) kerkhof en begravingen) aangetroffen worden.

- Gelet op de ligging vlakbij de parochiekerk zijn ook andere (vroeg-/volmiddeleeuwse?) sporen (nederzettingssporen) die in verband te brengen zijn met de (ontwikkeling van de) dorpskern te Letterhoutem zijn niet uit te sluiten.

3. Kerkstraat:

- Het bochtige verloop van de straat ten oosten van de parochiekerk is mogelijk te wijten aan de aanwezigheid van een omgrachte site ('t Goed Daerup?) op de terreinen richting de Pastorijgracht. Deze gracht is vermoedelijk een restant van een kleine beekvallei. Het is niet uit te sluiten dat deze waterloop is aangepast in functie van deze omgrachte site. Ter hoogte van het bochtige gedeelte van de Kerkstraat kunnen dus sporen aanwezig zijn die verband houden met deze site.

- Ten opzichte van het gebied rond de parochiekerk dichten we het gedeelte van de Kerkstraat tussen Letterhoutemdorp en Klein Zottegem een iets lagere archeologische verwachting toe. Er zijn aanwijzingen dat het hier steeds om een wegtracé heeft gegaan.

De overige zones van het projectgebied lijken een lage tot zeer lage archeologische waardering te hebben. Anders dan in de dorpskern zijn er geen sporen te verwachten die in directe relatie staan met het ontstaan en de genese van het dorp. Het betreft namelijk de **Bakkerswegel**, die als kleine landwegel minstens tot de 18de eeuw teruggaat. De aanwezigheid van oudere (en ongekende) sporen is niet uit te sluiten maar de vraag stelt zich hier of de aard van de werken een verder onderzoek verantwoordt. Dit zou slechts een beperkt(e) ruimtelijk inzicht (rioleringsleuf) en interpretatie kunnen bieden op aanwezige archeologische sporen/sites als die al zouden aangesneden worden. Het potentieel op kennisvermeerdering is in deze zones dan ook eerder gering en een verder(e) archeologisch vooronderzoek/opvolging van de werken lijkt dus kosten-baten beschouwd, buiten het historische centrum niet aangewezen.

1.5 DE BEPALING VAN DE MAATREGELEN

Het bepalen van concrete maatregelen over hoe om te gaan met eventueel aanwezig archeologisch erfgoed in kader van de geplande werken zal pas kunnen geschieden na het doorlopen van een **vooronderzoek met ingreep in de bodem**. Een omstandige omschrijving en motivering van de te nemen stappen daartoe is hieronder te vinden onder punt 2.3 en 2.4.

2 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

2.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode: 2021E228

Sitecode: 21-LET-LHD

Wettelijk depotnummer: D/2021/12.857/14

Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog: SOLVA OE/ERK/Archeoloog/2015/00038

Locatie:

Oost-Vlaanderen, Letterhoutem (Sint-Lievens-Houtem), Letterhoutemdorp, Kerkstraat, Bakkerswegel

Bounding box:

punt 1: x= 115096.60690674752/y= 179580.7265107031

punt 2: x= 116232.50664266727/y= 180254.6216722473

Kadastrale gegevens:

Sint-Lievens-Houtem afdeling 3, sectie B, perceel 227h, 228c, 227g, 229f, 230b en openbaar domein (Fig. 2)

Topografische kaart: zie Fig. 1 en Fig. 3

Betrokken actoren en specialisten:

- Erkend archeoloog: Ruben Pede
- Tekst: Ruben Pede
- Kaartmateriaal: Cateline Clement
- Redactie: Bart Cherretté

Wetenschappelijke advisering:

Niet van toepassing

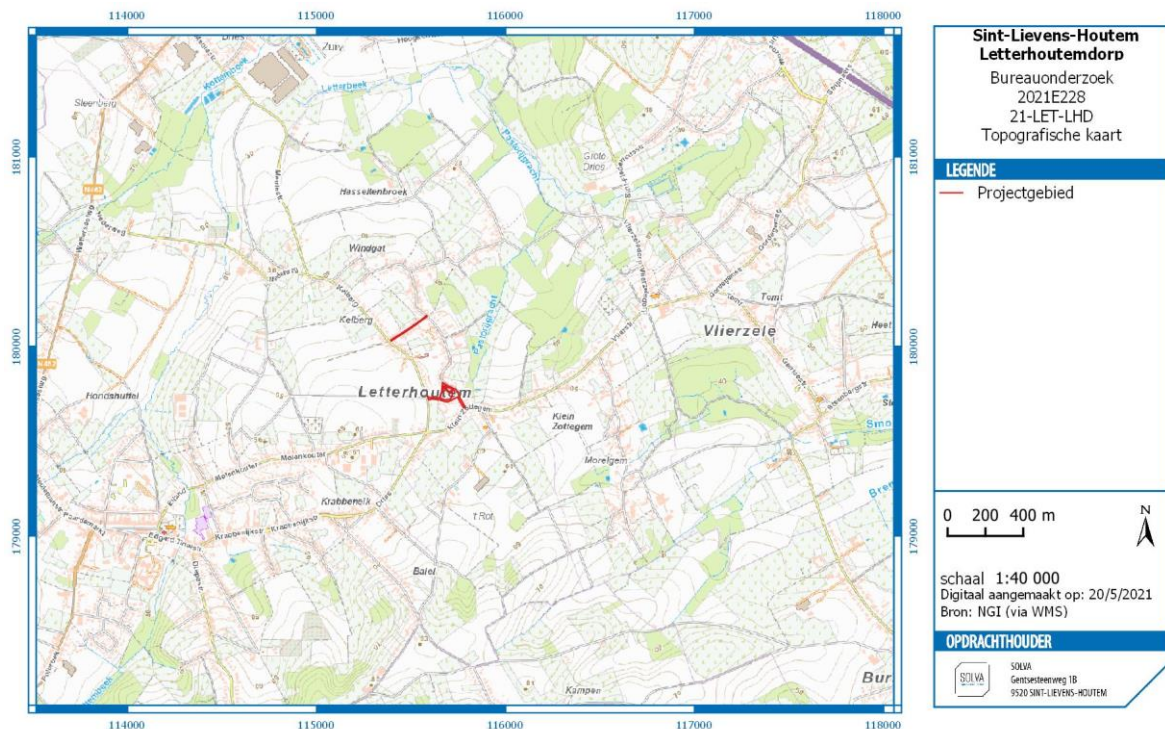

Fig. 1 Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied

Fig. 2 Kadastraal plan met situering van het onderzoeksgebied

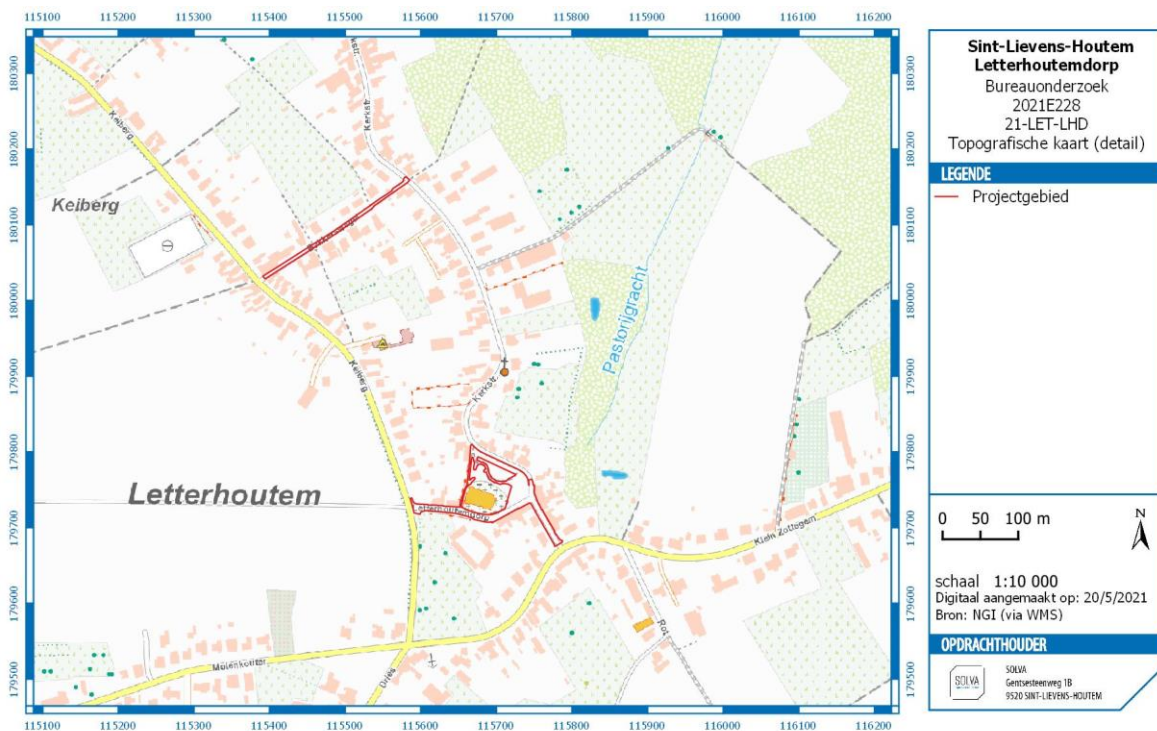

Fig. 3 Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied

2.2 VRAAGSTELLING EN ONDERZOEKSDOELEN

2.2.1 DE GEPLANDE WERKEN

Het projectgebied bestaat uit twee gebieden, zijnde Bakkerswegel en Letterhoutemdorp/Kerkstraat.

Ter hoogte van **Bakkerswegel** blijven de infrastructuurwerken beperkt tot het vervangen van de oude gemengde riolering naar een gescheiden stelsel. De RWA-streng komt op ca. 1,5-1,7 m onder het maaiveld te liggen, de DWA-streng ca. 1,9-2,2 m. De contouren van de nieuwe verharding blijft identiek aan deze uit de bestaande toestand. In deze straat wordt maximaal ingezet op infiltratie/buffering in de fundering van de rijweg, hierdoor worden de klinkers waterdoorlatend uitgevoerd.

Ter hoogte van **Letterhoutemdorp** wordt de wegenis heraangelegd en het verkeersregime aangepast naar eenrichting vanuit Keiberg naar Kerkstraat. Dit geeft de mogelijkheid om ter hoogte van de woningen waterdoorlatende parkeerplaatsen in te richten, waarnaar de rijweg zal aflopen. De rijloper wordt gelijkgronds uitgevoerd en is voorzien in kleinschalige betonstraatstenen. Deze inrichting wordt doorgetrokken tot op het kruispunt met de Kerkstraat en is voorzien als één lange verkeersdrempel. Verspreid zijn enkele boomputten voorzien (diepte 1 m).

De **Kerkstraat** tussen Letterhoutemdorp en Klein Zottegem bevat enkel het herstel van de bestaande toestand, zijnde rijweg in asfalt en verhoogde voetpaden in betonstraatstenen. In de Kerkstraat ter hoogte van het kerkplein worden de bestaande langse parkeerplaatsen omgevormd tot waterdoorlatende dwarse parkeerplaatsen.

Op het **kerkplein** wordt de bestaande parking heraangelegd zodat hier een plein gecreëerd wordt. Ook vinden we hier een wadi en buffergracht terug om te voldoen aan de opgelegde bronmaatregelen vanuit de Provincie Oost-Vlaanderen. Deze worden uitgegraven tot een diepte van ca. 1,4-1,6 m onder het maaiveld. In de recreatieve zone ten noorden van de parochiekerk worden de bestaande wandelpaden heraangelegd (opbouw 20 cm) maar de opbouw wordt aangepast in uitvoering zodat deze niet dieper gaat dan de bestaande toestand om de wortels van de bomenrijen langs beide zijden te vrijwaren.

De wegenis (rijweg en parkeerstroken) in bovenvermelde zones heeft een standaard opbouw tussen 47 en 56 cm.

Zowel in **Letterhoutemdorp** als **Kerkstraat** wordt de bestaande gemengde riolering vervangen door een gescheiden stelsel. Ter hoogte van Klein Zottegem wordt een nieuwe overstortconstructie ingeplant. In deze straten komt de RWA-streng op ca. 1,2-1,8 m onder het maaiveld te liggen, de DWA-streng ca. 1,7-2,6 m.

2.2.2 DE ACTUELE ARCHEOLOGISCHE KENNIS OVER HET TERREIN

Letterhoutem bevindt zich op de uitloper van een zuidwestelijk-noordoostelijk georiënteerde heuvelrug. Net ten oosten van het dorpscentrum situeert zich een kleine beekvallei. De omliggende gronden bestaan voornamelijk uit droge leembodems. Het projectgebied (partim Letterhoutemdorp en Kerkstraat) ligt **grotendeels in de historische kern** van Letterhoutem. Het bureauonderzoek toont aan dat deze kern minstens tot de 12de eeuw teruggaat, mogelijk zelfs vroeger. De belangrijkste entiteiten hiervan vormen de parochiekerk met het bijhorend kerkhof, het Sint-Pietershof, de omgrachte hoeves (*'t Goed Daerup* en *'t Goed Vremde*) en de omliggende kouters die waarschijnlijk vanuit de hoeves in cultuur gebracht werden. Al deze elementen wijzen dus op een goed bewaarde middeleeuwse kern in Letterhoutem. De historische kaarten wijzen voor de postmiddeleeuwse periode op een sterke continuïteit qua stratenpatroon, bebouwing en grondgebruik van de dorpskom.

De talrijke prospectievondsten in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied doen vermoeden dat er mogelijk ook **oudere** (dan de middeleeuwse) **sporen** kunnen aangetroffen worden binnen het projectgebied.

2.2.3 DE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN DE ARCHEOLOGISCHE WAARDE VAN HET TERREIN

Er dient een opdeling gemaakt te worden naar zonering van de werken tussen de historische dorpskern, en de zone daarbuiten. Er is een **lage archeologische verwachting** voor de zone van de **Bakkerswegel**. Deze gaat terug op een landwegel, minstens tot de 18de eeuw. De oudere kaarten beelden deze wegel niet af. Deze zone ligt buiten de historische kern en maakte vermoedelijk deel uit van het landelijke gebied rondom de dorpskern. Het **wetenschappelijk kennispotentieel** binnen het projectgebied situeert zich voornamelijk in relatie tot de **historische dorpskern**. Deze ligging geeft een archeologisch-historisch potentieel aan het projectgebied. Dorpskernen vormen immers een grote kennislacune binnen de Vlaamse archeologie (cf. Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed). Enkele gelijkaardige projecten hebben recent het archeologisch potentieel van dorpskernen in Zuid-Oost-Vlaanderen aangetoond (Moorsele, Baarddegem...).

De werken zijn van die aard (rioleringsstelsel) dat het archeologisch erfgoed kan geraakt worden. Archeologische sporen in situ zijn binnen het gabarit van de geplande werken voornamelijk ter hoogte van de huidige dorpskern te verwachten:

1. Letterhoutemdorp:

- Langs de zuidelijke zijde van de huidige parochiekerk kunnen gedeeltes van de voormalige begraafplaats (afbakening (gracht of muur?) kerkhof en begravingen) aangetroffen worden. Middeleeuwse kerkhoven beslaan vaak een grotere oppervlakte dan de huidige. De parochiekerk gaat minstens tot de 12de eeuw terug, mogelijk zelfs tot de vroege middeleeuwen. Dit geldt dus ook voor het bijhorende kerkhof.

- Ten zuiden van Letterhoutemdorp bevindt zich het Sint-Pietershof, voor de eerste keer vermeld op het einde van de 13de eeuw. Gelet op deze datering is het waarschijnlijk dat deze site oorspronkelijk voorzien was van een wal/gracht. Een deel van een gracht is te zien op de postmiddeleeuwse kaarten. Mogelijk is deze opgevulde gracht nog aanwezig in Letterhoutemdorp.

- Ook andere (vroeg-/volmiddeleeuwse?) sporen (nederzettingssporen) die in verband te brengen zijn met de (ontwikkeling van de) dorpskern te Letterhoutem zijn niet uit te sluiten.

2. Kerkplein/recreatiezone:

- Deze zone ligt buiten het huidige kerkhof. Enkele postmiddeleeuwse kaarten duiden echter de volledige hoek ter hoogte van Letterhoutemdorp en Kerkstraat aan. Ook hier kunnen delen van de voormalige begraafplaats (afbakening (gracht of muur?) kerkhof en begravingen) aangetroffen worden.

- Gelet op de ligging vlakbij de parochiekerk zijn ook andere (vroeg-/volmiddeleeuwse?) sporen (nederzettingssporen) die in verband te brengen zijn met de (ontwikkeling van de) dorpskern te Letterhoutem zijn niet uit te sluiten.

3. Kerkstraat:

- Het bochtige verloop van de straat ten oosten van de parochiekerk is mogelijk te wijten aan de aanwezigheid van een omgrachte site (*'t Goed Daerup?*) op de terreinen richting de Pastorijgracht. Deze gracht is vermoedelijk een restant van een kleine beekvallei. Het is niet uit te sluiten dat deze waterloop is aangepast in functie van deze omgrachte site. Ter hoogte van het bochtige gedeelte van de Kerkstraat kunnen dus sporen aanwezig zijn die verband houden met deze site.

- Ten opzichte van het gebied rond de parochiekerk dichten we het gedeelte van de Kerkstraat tussen Letterhoutemdorp en Klein Zottegem een iets lagere archeologische verwachting toe. Er zijn aanwijzingen dat het hier steeds om een wegtracé heeft gegaan.

De overige zones van het projectgebied lijken een lage tot zeer lage archeologische waardering te hebben. Anders dan in de dorpskern zijn er geen sporen te verwachten die in directe relatie staan met het ontstaan en de genese van het dorp. Het betreft namelijk de **Bakkerswegel**, die als kleine landwegel minstens tot de 18de eeuw teruggaat. De aanwezigheid van oudere (en ongekende) sporen is niet uit te sluiten maar de vraag stelt zich hier of de aard van de werken een verder onderzoek verantwoordt. Dit zou slechts een

bepert(e) ruimtelijk inzicht (riolerings sleuf) en interpretatie kunnen bieden op aanwezige archeologische sporen/sites als die al zouden aangesneden worden. Het potentieel op kennisvermeerdering is in deze zones dan ook eerder gering en een verder(e) archeologisch vooronderzoek/opvolging van de werken lijkt dus kosten-baten beschouwd, buiten het historische centrum niet aangewezen.

2.2.4 DE DOELSTELLING(EN) VAN HET VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM

Voor wat betreft het historisch centrum zelf konden de onderzoeksvragen op basis van de bureauonderzoek onvoldoende en slechts hypothetisch beantwoord worden. Het aantreffen van archeologische sporen en het bijhorend wetenschappelijk onderzoekspotentieel is reëel ter hoogte van Letterhoutemdorp en een deel van de Kerkstraat. Maar het uitgevoerde bureauonderzoek laat niet toe nu reeds voldoende de impact van de werken op het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed in te schatten en er maatregelen voor te bepalen. Een degelijke inschatting van eventuele aanwezigheid, diepte, aflijning, dichtheid, ... kan pas gemaakt worden met een aanvullend vooronderzoek met ingreep in de bodem.

Bijkomend vooronderzoek zal duidelijkheid verschaffen over de aanwezigheid en de bewaring van eventuele sporen. Er is een vrij grote kans op het aantreffen van menselijke resten (kerkhof). Aangezien een archeologisch onderzoek hiervan de nodige tijd vergt, is een correcte inschatting van de aanwezigheid en dichtheid van begravingen in deze fase prioritair. Een vooronderzoek op terrein zal ook toelaten het potentieel op kenniswinst beter te bepalen, in relatie tot de geplande ingreep.

2.2.5 DE TE BEANTWOORDEN ONDERZOEKSVRAGEN

Concrete vraagstellingen zijn:

- Zijn er archeologische sporen bewaard in het projectgebied?
- Hoe goed zijn de archeologische sporen bewaard?
- Van welke aard zijn deze sporen?
- Naar welke activiteiten verwijzen de aangetroffen sporen?
- Zijn er archeologische sporen uit de verschillende deelperioden van de middeleeuwen (vroeg, volle en late) bewaard?
- Kunnen deze sporen informatie opleveren over de ontwikkeling van het middeleeuwse dorp Letterhoutem?

De specifieke onderzoeksvragen vallen uiteen in twee aspecten:

Ten eerste is er de zone rondom de huidige parochiekerk waar sporen van begraving te verwachten zijn.

- Is er menselijke begraving aanwezig?
- Hoever strekt deze begraving zich uit en wat is de bewaring ervan?
- Kan de aangetroffen begraving informatie verschaffen omtrent de stichting en evolutie van de bidplaats?
- Is een populatieonderzoek aangewezen?
- Zijn er nederzettingssporen uit de vroeg/volle/late middeleeuwen aanwezig?
- Zijn er oudere sporen aanwezig?

Ten tweede is er de ruimere zone rondom de kerk waar mogelijke (vroeg?)middeleeuwse nederzettingssporen te verwachten zijn, in het bijzonder ter hoogte van de Kerkstraat en Letterhoutemdorp

waar mogelijk structuren aanwezig zijn die verband houden met de omgrachte hoeves (Sint-Pietershof en 't Goed Daerup).

- Zijn er nederzettingssporen uit de (vroeg/volle/late) middeleeuwen aanwezig?

- Kunnen de aangetroffen sporen informatie verschaffen omtrent de stichting en evolutie van Letterhoutem of de omgrachte hoeves?

- Zijn er oudere sporen aanwezig?

2.3 DE ONDERZOEKSSTRATEGIE EN -METHODE

2.3.1 EEN TEKSTUELEBESCHRIJVING VAN DE GEPLANDE ONDERZOEKSMETHODE

De eventueel aanwezige site kan niet geheel in situ worden bewaard. Gelet op het aanwezige kennispotentieel binnen het projectgebied en de impact van de werken is verder onderzoek noodzakelijk.

De onderzoeksstrategie beschrijft de krachtlijnen van het onderzoek dat zal uitgevoerd worden. Het kan daarbij gaan om meerdere onderzoeksfases of verschillende onderzoeksmethoden. Ze beschrijft en motiveert de keuzes die aan de grondslag liggen van deze strategie. De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria:

1. Is het MOGELIJK deze methode toe te passen op dit terrein?
2. Is het NUTTIG deze methode toe te passen op dit terrein?
3. Is het overdreven SCHADELIJK voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
4. Is het NOODZAKELIJK deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Eerst wordt de opportuniteit van de diverse methoden voor vooronderzoek zonder ingreep in de bodem afgewogen.

Methode	Opportuun	Motivering
Landschappelijk booronderzoek	Neen	Niet mogelijk en niet nuttig. De aard van de bodembedekking en het gebruik van het terrein (grotendeels autowegen) laat dit niet toe. De bureaustudie leverde bovendien al genoeg informatie op met betrekking tot de bodemopbouw.
Landschappelijke profielputten	Neen	Niet mogelijk en niet nuttig. De aard van de bodembedekking en het gebruik van het terrein (grotendeels autowegen) laat dit niet toe. De bureaustudie leverde bovendien al genoeg informatie op met betrekking tot de bodemopbouw.
Geofysisch onderzoek	Neen	Niet of slechts beperkt mogelijk en niet nuttig. De aard van de bodembedekking en het gebruik van het terrein (grotendeels autowegen) laat dit niet toe. Geofysisch onderzoek is in deze context niet relevant omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren.
Veldkartering	Neen	Niet mogelijk en niet nuttig. De aard van de bodembedekking en het gebruik van het terrein (grotendeels autowegen) laat dit niet toe. Bovendien weegt de tijdsinvestering voor het uitvoeren van een veldkartering niet op tegen de weinig nauwkeurige

		informatie die deze opnieuw zou opleveren voor het beantwoorden van de vraagstellingen.
--	--	---

Vervolgens wordt de opportuniteit van de diverse methoden voor vooronderzoek met ingreep in de bodem afgewogen.

Methode	Opportuin	Motivering
Verkennd archeologisch booronderzoek	Neen	Niet mogelijk en niet nuttig. De aard van de bodembedekking en het gebruik van het terrein (grotendeels autowegen) laat dit niet toe. De verwachting is dat het voornamelijk (middeleeuwse) grondsporen zal betreffen. Boringen laten een gedegen interpretatie (aard, samenhang tussen sporen, ruimtelijke spreiding, ...) niet toe.
Waarderend archeologisch booronderzoek	Neen	Niet mogelijk en niet nuttig. De aard van de bodembedekking en het gebruik van het terrein (grotendeels autowegen) laat dit niet toe. De verwachting is dat het voornamelijk (middeleeuwse) grondsporen zal betreffen. Boringen laten een gedegen interpretatie (aard, samenhang tussen sporen, ruimtelijke spreiding, ...) niet toe.
Proefputten in functie van steentijd artefactensites	Neen	Mogelijk maar niet nuttig. Er zijn geen directe indicaties voor de aanwezigheid van afgedekte steentijdsites.
Proefsleuven en / of proefputten	Ja	Mogelijk en nuttig. Deze onderzoekstechniek zal het meeste informatie (kosten/baten) opleveren om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Dit onderzoek zal een schadelijke impact hebben op het bodemarchief. Toch is deze onderzoeksmethode nodig om verdere uitspraken te kunnen doen over de aanwezigheid van een archeologische site op het terrein. De verwachting is dat het voornamelijk (middeleeuwse) grondsporen zal betreffen. Indien er lithische artefacten aangetroffen worden in de sedimenten onder de bouwvoor dient er tijdens dit onderzoek te worden ingeschat of het om een activiteitzone gaat of enkel om een aantal verspreide stukken.

Afweging van de opportuniteit van de onderzoeksmethodes: op basis van hogerstaande afwegingen wordt een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem voorgesteld dat bestaat uit:

- Proefputtenonderzoek

Een onderzoek met ingreep in de bodem is noodzakelijk aangezien het vooronderzoek tot nu toe (bureauonderzoek) onvoldoende informatie opleverde om een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen omdat informatie over de aanwezigheid, aard en graad van bewaring van archeologische sporen ontbreekt.

Na afweging van bovenstaande onderzoeksmethoden, wordt enkel proefputtenonderzoek als methode weerhouden.

2.3.2 EEN TEKSTUELE MOTIVERING VAN DE GEKOZEN ONDERZOEKSMETHODEN EN –SITUATIES

Een proefputtenonderzoek zal duidelijkheid verschaffen over de aanwezigheid en de bewaring van eventuele sporen. Aangezien het projectgebied gelegen is binnen de historische kern van Letterhoutem is de verwachting dat er voornamelijk middeleeuwse (grond)sporen zullen aangetroffen worden. De historische kern is op basis van de huidige gegevens vrij goed af te bakenen. **Proefputten op enkele specifieke plaatsen binnen de dorpskern** zullen duidelijk maken of en hoe de archeologische sporen bewaard zijn in relatie tot de middeleeuwse historische kern. Er is een vrij grote kans op het aantreffen van menselijke resten (kerkhof). Aangezien een archeologisch onderzoek hiervan de nodige tijd vergt, is een correcte inschatting van de aanwezigheid en densiteit van begravingen in deze fase prioritair. Een vooronderzoek op terrein zal ook toelaten het potentieel op kenniswinst beter te bepalen, in relatie tot de geplande ingreep.

2.3.3 DE AFBAKENING VAN HET TE ONDERZOEKEN GEBIED

Fig. 4 Overzicht van het projectgebied (zwarte afbakening) in de dorpskern van Letterhoutem. In rood weergegeven is de heraanleg van de wandelpaden. De noordelijker gelegen Bakkerswegel is voor de leesbaarheid van dit plan niet weergegeven. Zowel voor de heraanleg van de wandelpaden als de Bakkerswegel is er een zeer lage tot geen archeologische verwachting. In het geel is het gedeelte van de Kerkstraat met een lage archeologische verwachting. In de overige delen van het projectgebied in de dorpskern kunnen binnen het gabarit van de werken archeologische sporen aangetroffen worden.

2.3.4 FASERING VAN HET UITGESTELDE VOORONDERZOEK EN DE RELATIE VAN DEZE FASERING TEN AANZIEN VAN DE GEPLANDE WERKEN

Zie 1.1

2.3.5 EEN TEKSTUELE BESCHRIJVING VAN DE CRITERIA DIE GEHANTEERD ZULLEN WORDEN OM TE BEPALEN WANNEER DE VOORZIENE ONDERZOEKSMETHODEN ALSNOG NIET UITGEVOERD MOETEN WORDEN

Niet van toepassing.

2.4 DE ONDERZOEKSTECHNIEKEN

Op basis van het bureauonderzoek kunnen we in de dorpskern een occupatie sinds de vroege/volle middeleeuwen veronderstellen. In combinatie met een eventuele aanwezigheid van begraving (minstens sinds de volle middeleeuwen?) rondom de parochiekerk wordt het duidelijk dat we voor het Letterhoutemse dorpscentrum een zekere complexiteit in het archeologische record mogen verwachten. Voor de gehanteerde onderzoekstechnieken is hoofdstuk 8.6 van de Code van Goede Praktijk van toepassing. Het gaat bijgevolg om proefputten voor een site met complexe verticale stratigrafie (hoofdstuk 8.6.3).

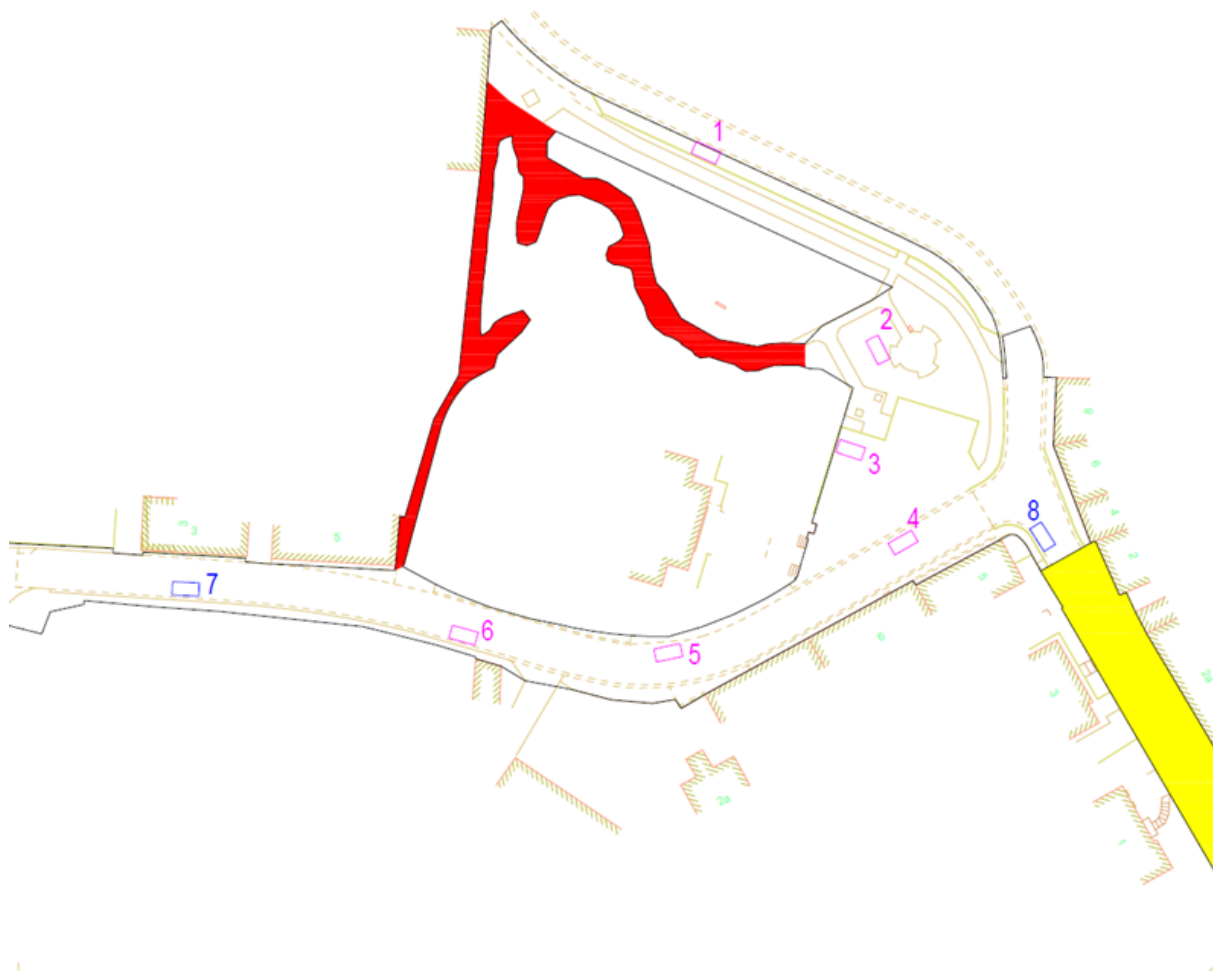

Fig. 5 Locatie van de proefputten in het dorpscentrum van Letterhoutem

Gelet op het archeologische potentieel van het projectgebied ter hoogte van de dorpskern en de parochiekerk is het cruciaal om tot een betrouwbare inschatting van het bodemarchief te komen. Er worden in totaal zes proefputten voorzien met een lengte van 4 m en een breedte van 2 m. Twee proefputten zijn optioneel. De locatie en het al dan niet uitvoeren van deze putten zijn afhankelijk van de resultaten van de overage putten.

Specifieke doelstelling per put:

1: eventuele aanwezigheid middeleeuwse omgrachte site (*'t Goed Daerup?*), mogelijk is het bochtige verloop van de Kerkstraat een relict van een middeleeuwse omgrachte hoeve op de terreinen richting de Pastorijsgracht

2-5: begravingen/begrenzing kerkhof of bewoningssporen gerelateerd aan de dorpskern

6: aanwezigheid van gedempte gracht rond het Sint-Pietershof?, begravingen/begrenzing kerkhof of bewoningssporen gerelateerd aan de dorpskern

7-8: optionele putten, afhankelijk van resultaten overige putten, voornamelijk om de ruimtelijke spreiding van de archeologische sporen verderop in Letterhoutemdorp en Kerkstraat in te schatten in het geval de overige proefputten effectief sporen bevatten

Afhankelijk van de aanwezigheid van begraving zal binnen één van deze proefputten een zone volledig opgegraven worden om op deze wijze een zicht te krijgen op de diepte en dikte van de begraving en de impact van de werken te bepalen. De overige putten dienen louter als evaluatie, voornamelijk om de aanwezigheid en bewaring van archeologische sporen en de diepte van het eerste archeologische niveau te achterhalen.

Deze proefsleuven dienen te worden uitgegraven met een graafmachine met een bak zonder tanden en dit tot onder de huidige bouwvoor. De teelaarde dient gescheiden te worden van de lagen onder de teelaarde. Bij het leesbaar maken van het te registreren grondvlak dient aandacht besteed te worden aan de aanwezigheid van lithische artefacten op dit niveau. Een prehistorische site is weinig waarschijnlijk maar momenteel niet uit te sluiten.

2.5 DE VOORZIENE AFWIJKING TEN AANZIEN VAN DE CODE VAN GOEDE PRAKTIJK

Niet van toepassing.

Eventuele afwijkingen die zich stellen tijdens het onderzoek, zullen omstandig gemotiveerd worden conform de bepalingen van de Code van Goede Praktijk.